

DOLGA POT EUHODIJE

V. KOLSEK

Mestni muzej, Celje

Med preteklo svetovno vojno je prišla v celjski lapidarij zgornja polovica nagrobnika (a) s portretom, za katerega se je dalo sedaj — na osnovi stilnih elementov in frakture — ugotoviti, da sestavlja enoto s spodnjim delom (b), poznanim že iz pričetkov minulega stoletja. Tako ima *Celeia* nov, cel in zanimiv dokument.

Nagrobnik je iz pohorskega marmorja, $v = 167$, $\text{š} = 62$, $\text{db} = 12$, $v. \text{č.} = 5$ cm. Napisno polje obrobljata tordirana stebra s korintskim kapi-
telom, ki rasteta iz ornamenta suličastih listov in nosita z bršljanovo vitico
okrašeno preklado. V polkrožni niši je ženski portret z jagodno ogrlico.
Lasje so po sredi razdeljeni, nazaj počesani in na temenu speti v svitek.
Levo in desno od niše je palmovo drevo, v zaklinkih sta navzdol plavajoča
delfina. Pod napisnim poljem je hipokamp. Ohranjen je tudi zatič nagrob-
nika — zgornja polovica (a), najdena leta 1942 ob kanalizacijskih delih na
Mariborski cesti pred vojašnico, nedvomno *in situ*, nekako sredi severne
celejanske nekropole, nato prepeljana v lapidarij; spodnja polovica (b), za-
beležena leta 1831, vzidana v cerkvi sv. Duha, kamor naj bi bila prišla od
hiše št. 2 na današnjem Trgu V. kongresa; po prvi svetovni vojni prepeljana
v lapidarij, kjer sta kosa sedaj sestavljena.

*D(is) m(anibus) | Euhodiae | Fructi | uxor(i) an(norum) xl | ^s dom(o)
Epheso | Insequens | ser(vus) fec(it).*

(a) B. Saria, JOeAI 35, 1946 Bbl. 49. B. Perc, AV 2, 1951, 2 s fot. (b) Dorf-
mann, Wiener Jahrbücher der Literatur, Anzeigeblatt 35, 1831, 24. A. Mu-
char, Geschichte des Herzogthums Steyermark 1, 1844, 367. J. Seidl, Wiener
Jahrbücher der Literatur, Anzeigeblatt 108, 1844, 73. I. Orožen, Celjska
kronika, 1854 n. 42. J. Knabl, Codex ducatus Styriae epigraphicus Romanae
vetustatis (rk. v Gradcu) 1862 n. 254. G. Schön, Die römischen Inschriften
in Cilli, Programm des k. k. Staats-Gymnasiums in Cilli 1894. A. Gubo,
Geschichte der Stadt Cilli, Graz 1909, 16. J. Orožen, Zgodovina Celja I 1927,
94 št. 64. V. Hoffiller, B. Saria, Antike Inschriften aus Jugoslawien, Zagreb
1938, 60. CIL III 5231.

Po 4. vrstici poteka fraktura, ki je na ločenih fragmentih onemogo-
čala točno čitanje, zato *c an xl* Schön, Orožen, *io an xl* Hoffiller-Saria.

Napis spada v sredino 2. stoletja,¹ bolj verjetno pred vojne z Germani kot za nje. To izpričuje predvsem pričeska, oblikovana po vzoru Faustine Starejše, kakršno sočasno nosi v bližnjem Šempetru tudi *Kalendina* iz rodbine Ennijev.²

Euhodia je bila rojena torej v začetku Hadrijanove vlade v slovitem maloazijskem mestu Efezu.

Ephesos, grško-orientalska pristaniška postojanka na zahodnem vzhodu pogorja *Messogis* ob globokem zalivu Ikarskega morja, kamor se stekajo orientalske in maloazijske ceste — po njih bogastva — je bil v stiku z vsem tedanjim svetom.³ Drugo stoletje je doba njegovega razcveta, *ἡ πρώτη καὶ μεγίστη μητρόπολις τῆς Ἀσίας* postaja vodilna univerza druge sofistike, čedalje močnejša starokrščanska postojanka, ki jo je imel že apostol Pavel za bazo, ki ji je *Ignatius* pisal za Trajana, omenjajo jo Polikarpovo pismo Filipljanom, martiriji Karpa in Papyla za Marka Avrelija.⁴ Mesto je sedež cesarskega namestnika in večno slovito zaradi številnih arhitektonskih mojstrov.

To je svet, v katerem je bila suženjski družini rojena *Euhodia*; suženjski družini, katere gospodarji so bili prejkone trgovci. Njen nagrobnik sam in dejstvo, da ji ga je postavil mož-suženj, kaže na humano vzdušje, ki je v njem prejkone rasla — bolj humano, kot ga izžarevajo sočasni analogni spomeniki, oblikovani pod močnejšim vplivom Rima in rimskega prava, ki zakonitosti zveze med sužnjema ne priznava. Ta humani odnos med ljudmi nižjega socialnega porekla je močan v grških sferah imperija, posebej umljiv prav v Efezu.

Kako je dekle prišlo v Celejo? Kot sužnja v trgovski hiši lahko da v neki zvezi s posli. Močna imigracija orientancev, posebej Sircev in tudi Maloazijcev je v 2. in 3. stoletju opazna ne le v Celeji,⁵ ampak po vseh zahodnih provincah. Povečini je povezana s trgovino ali z religioznimi strujami in s propagiranjem orientalskih kultov. Tako je več kot verjetno, da so se orientalske trgovske kolonije, trgovske ekspoziture velikih obrtnih hiš in krošnjarjev, pod vplivom ugodnih faktorjev — kot so premiki vojnih edinic in pronicanje kultov — že v teku 1. stoletja močno zasidrili posebno v Celeji, večji municipalni postojanki ob važni cesti v južnem Noriku, kar je bilo ugodneje za priseljence kot kolonije ali vojaške točke. V tem ambientu — torej v manjši orientalski koloniji v municipalno urejeni keltski Celeji — je po preselitvi živela *Euhodia*.

Njeno ime — v moški ali ženski obliki — je na Balkanu dokaj razširjeno, pretežno v Salonah,⁶ nekaj v Daciji,⁷ znano tudi v Retiji,⁸ Virunu⁹ in v moški obliki verjetno tudi v Celeji.¹⁰

¹ Cf. tudi B. Saria, o. c.

² J. Klemenc, Portreti treh članov iz rodbine Ennijev v Šempetru v Savinjski dolini, ZUZ, NV 5—6, 1959, 69 ss.

³ Cf. Forschungen in Ephesos, Wien. P. Romanelli, Diz. ep., s. v. ter Enc. Ital., s. v. Büchener, RE V, 2773 ss.

⁴ Eus. h. e. 4, 15, 46/8.

⁵ Npr. AIJ 54, 57.

⁶ CIL III, 2514, 2550, 2415, 2435, 2620, 9256, 9384.

⁷ CIL III, 1388, 7862.

⁸ CIL III, 11901.

⁹ CIL III, 11580.

¹⁰ CIL III, 13524.

Sl. 1. Sestavljeni nagrobnik Euhodie
Abb. 1. Zusammengesetzter Grabstein Euhodias

Moževo ime je dokumentirano v Virunu,¹¹ Solvi in območju,¹² pa tudi v Celeji.¹³ Mogoče gre za ime, priljubljeno in razširjeno posebej med domačini Kelti.

Tudi mož je bil suženj. Pravno njun zakon ni bil priznan, moralno je obstajal, docela odvisen od volje gospodarja oziroma obeh gospodarjev.¹⁴ Ker sta partnerja živela v hišah grško-orientalskega življa, je verjetno, da sta bila deležna več svobode, kot jo dopušča rimsko pravo. Tudi municipalno urejeno mesto podpira to misel. *Municipium* je bil sestavljen v velikem, če ne pretežnem delu, iz peregrinega sloja provincialnih prebivalcev, ki dejansko niso bili od suženjskega dosti različni. Komunalni čut je bil pri njih večji kot pri meščanih v kolonijah, socialne razlike niso bile tako zaostrene, zakonske zveze na dnevnem redu, tretirane morda po lokalno obstoječem pravu.

Čeprav so v Celeji živele tudi plemiške rodbine, kot je bila v tistem obdobju familija Varijev,¹⁵ so te bile tako redke in je v njih — po sili razmer — keltski duh nižjih slojev tako prevladoval, da so odnosi nujno bili familiarni, tem bolj skupni, čim bolj sta jih ista skrb in nevarnost družili. Taka nevarnost so za Antonina Pija postajala mrzlično pripravljajoča se germanska plemena, katerih krvav prodor od Donave do Verone *Euhodia* ni več doživela. Vetrovi so tedaj že napeli jadra njene ladje in jo gnali čez morja v večnost, kjer so ji bili spremljevalci v conih le delfini in otožnost preživelih.

ZUSAMMENFASSUNG

Der lange Weg Euhodias

Im Jahre 1942 ist dem Lapidarium in Celje der obere Teil eines Grabsteines (a) zugesandt worden, der bei Kanalisationsarbeiten in der Mariborska cesta ausgegraben worden war. Er lag *in situ*, inmitten der nördlichen Nekropolis von Celeia. Der untere Teil des Grabsteines (b) ist schon seit dem Jahre 1831 bekannt und aufgezeichnet, als er in die Ostseite der Kirchhofmauer der Heiligengeistkirche in Celje eingemauert wurde. Ins Lapidarium wurde er nach dem Ersten Weltkrieg überführt. Beide Teile bilden ein Ganzes, was man jetzt auf Grund von Stilelementen und der Fraktur feststellen konnte. In der halbkreisförmigen Nische ist das Porträt der Verstorbenen. Interessant ist die Haartracht: das Haar ist in der Mitte gescheitelt, zurückgekämmt und im Scheitel zu einer Krone zusammengefasst. Die Inschrift ist von zwei tordierten Säulen umgeben. Der Bruch verläuft durch die vierte Zeile, deshalb die falsche entzifferung der Zeile bei Schön, Orožen *c an xl* und Hoffiller-Saria *io an xl*. Das Grabmal gehört in die Mitte des 2. Jahrhunderts. Zugunsten dieser Datierung spricht die Haartracht nach dem Vorbild der Faustina d. Ä. Im Laufe des 2. und 3. Jahrhunderts ist in allen westlichen Provinzen und so auch in Celeia eine starke Immigration von Orientalen bemerkbar. Euhodia kam als Sklavin einer der zugesiedelten Familien nach Celeia, wo ihr nach ihrem Tode von ihrem Mann — auch einem Sklaven — dieses Grabdenkmal errichtet worden ist.

¹¹ CIL III, 4784, 4848, 4860.

¹² CIL III, 5388, 5427.

¹³ CIL III, 5235 *Insequens Celeian(orum)*.

¹⁴ M. Kaser, Das römische Privatrecht I, 1955, 245 s.

¹⁵ CIL III, 5211—5215.